

Юхимюк О. М.

*доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАСАДА (ПРИНЦИП) НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОКУРОРА: ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРАЇН БАЛТІЇ

Чинний Закон України «Про прокуратуру» в ст. 3 ч. 1 п. 5 визнає засаду незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків. Дане положення викладене в статті 3 «Засади діяльності прокуратури» Закону України «Про прокуратуру» [1]. Виходячи з того, що під принципами права варто розуміти основоположні ідеї, нормативні засади позитивного права, що визначають сутність та спрямованість правового регулювання, в національному законодавстві допускається ототожнення та взаємозаміна таких термінів як «принцип» та «засада» [2, с. 14]. Таким чином, незалежність прокурора можна визнати одним з принципів (засад) його правового статусу, виконання його службових обов'язків.

Зазначений принцип не можна вважати унікальним явищем вітчизняного законодавства, адже він знайшов своє відображення в законодавстві зарубіжних країн, зокрема тих, які є членами Європейського Союзу. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, проголошені на конституційному рівні та активний поступ у цьому напрямку, вважаємо за доцільне розглянути правові основи принципу незалежності прокурора в окремих європейських державах-членах ЄС, зокрема, в країнах Балтії.

У Конституції Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. прокуратура як державна установа спочатку не була прямо названа. Стаття 118 Конституції зазначала: «Прокурор від імені держави порушує розслідування, керує ним і висуває обвинувачення у кримінальних справах. Досудове слідство провадиться слідчими. Порядок призначення прокурорів і слідчих та їх статус визначаються законом». Оцінюючи зміст статті 118 Конституції (в редакції від 25 жовтня 1992 року), слід звернути увагу на кілька важливих конституційних аспектів. Головний з них полягає в тому, що ця стаття знаходиться в розділі IX Конституції (під назвою «Суд»), а це означає, що, згідно з Конституцією, прокуратура розглядалася як невід'ємна частина судової влади. Крім того, стаття 118 Конституції визначила лише функції прокуратури у здійсненні кримінального правосуддя. Конституційний суд Литовської Республіки (який розпочав свою діяльність у 1993 році) тлума-

чив вищезазначені конституційні положення (статтю 118) у своєму рішенні від 6 грудня 1995 року роз'яснив, що прокурори, будучи частиною, судової влади, як і судді, є незалежними [3, 138]. 20 березня 2003 р. Сейм прийняв поправки до статті 118 Конституції, які змінили конституційне регулювання діяльності прокуратури. Стаття 118 Конституції (в редакції від 20 березня 2003 р.) передбачає, що при виконанні своїх обов'язків прокурор є незалежним і підкоряється лише закону [4].

В Основному законі Латвії нічого не сказано про конституційний статус прокуратури, тому її структура, функції та роль були врегульовані на законодавчому рівні. Чинний Закон про прокуратуру був прийнятий 2 червня 1994 року і набув чинності 1 липня того ж року. Відповідно до формулювання статті 1 зазначеного Закону — прокуратура є частиною судової влади [3, с. 159]. До нього кілька разів вносилися поправки. Останні зміни були внесені у 2024 році. Відповідно до ст. 6 закону про прокуратуру, прокурор у своїй діяльності незалежний від впливу інших установ або посадових осіб, які здійснюють державну владу та управління, і підкоряється лише закону; Сейму, Кабінету Міністрів, установам державної влади та місцевого самоврядування, посадовим особам держави та місцевого самоврядування, усім видам підприємств і організацій, а також окремим особам забороняється втручатися в роботу прокуратури під час розслідування справ або виконання інших прокурорських функцій [5].

Стаття 151 Конституції Естонії 1992 року вказує лише на те, що порядок здійснення представництва, захисту, державного обвинувачення та нагляду за додержанням законності в суді визначається законом [6]. Закон Естонії про прокуратуру прийнятий 22 квітня 1998 року, востаннє зміни вносились у 2024 році [7]. До § 2 зазначеного закону у 2004 році було внесено зміни в частині незалежності прокурорів та вказано, що прокурор є незалежним у виконанні своїх обов'язків і діє лише на основі закону та на свої переконання. Прокурори повинні бути незалежними при виконанні своїх обов'язків. Вони повинні діяти відповідно до закону та згідно зі своєю совістю. Порядок призначення прокурорів покликаний гарантувати високий рівень професійних якостей кандидатів і забезпечити дотримання стандартів незалежності при здійсненні діяльності на посаді прокурора [8, с. 109].

Виходячи з зазначеного, незалежність прокурорів є ключовим принципом їх правового статусу як для України, так і для країн Балтії, що відповідає європейським стандартам. В Литві, Латвії та Естонії законодавчо закріплена незалежність прокуратури — в Конституціях або спеціальних законах вказується, що прокурори підкоряються лише закону, а втручання в їхню діяльність заборонене. Конституція

України не містить вказівок на цей принцип, але досвід країн Балтії показує, що рівень базового профільного закону цілком достатній, адже ключовим моментом у кожній правовій державі є реальна реалізація гарантій, що забезпечують даний принцип.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року (з наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
2. Юхимюк О. Особливості викладу принципів права у національному законодавстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. Випуск 6. Т. 1. Херсон, 2013. С. 12–15.
3. Status ustrojowy prokuratury oraz status prawny prokuratora we współczesnych państwach w kontekście zapobiegania przestępczości, jej przyczynom i uwarunkowaniom na tle prawnoporównawczym. Red. A. Trubalski, A. Poglódek. Tom II. Warszawa, 2022. 248 s.
4. Constitution of the Republic of Lithuania. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvvpvg&documentId=TAIS.211295&category=TAD>
5. Prokuratūras likums, Latvijas Vēstnesis. URL: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/57276-prokuraturas-likums>
6. Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide>
7. Prokuratuuriseadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/ProkS>
8. Status ustrojowy prokuratury oraz status prawny prokuratora we współczesnych państwach w kontekście zapobiegania przestępczości, jej przyczynom i uwarunkowaniom na tle prawnoporównawczym. Red. A. Trubalski, A. Poglódek. Tom I. Warszawa, 2022. 272 s.